

Esther Gerritsen

De kleine
miezerige god

DE GEUS

Esther Gerritsen (1972) schreef theaterteksten voor onder meer Het Syndicaat en Keesen&Co. Ze debuteerde in 2000 met de verhalenbundel *Bevoorrecht bewustzijn*. Daarna volgden de romans *Tussen Een Persoon* (2002) en *Normale dagen* (2005). De laatste werd geselecteerd voor de longlist van de Libris Literatuur Prijs 2006 en door de lezers van *BOEK*-magazine gekozen tot beste boek van het jaar 2005. Bij De Geus verscheen ook *Toneel* (2003), een bundel theaterteksten.

In 2001 ontving Esther Gerritsen het Charlotte Köhler-stipendium, in 2002 won zij de Wim Bary Perspektief Prijs en in 2001 en 2008 de Nederlands-Duitse Jeugdtheaterprijs. In 2004 ontving ze de Halebijnprijs van de stad Roermond en in 2005 werd haar de Dif/BNG Prijs toegekend.

IN DE TWEE MAANDEN die ze hier nu woonde, had ze nog nooit bij mevrouw Jovkov aangeklopt. Mevrouw Jovkov klopte bij haar aan, of liep haar steeds weer toevallig tegen het lijf, op de trap, in het portiek, op de hoek van de straat. De deur zwaaide pas open na drie keer kloppen. Alsof Dominique de vasthoudende buurvrouw was die zich niet zomaar liet wegsturen. Mevrouw Jovkovs gezicht was slechts kort te zien. Ze draaide Dominique haar rug toe en verdween de keuken in.

Vanuit de keuken riep ze: ‘Jij kunt gaan zitten!’

Dominique stapte het kleine gangetje door, dat uitliep op de smalle keuken, en ging de woonkamer in. De etage had dezelfde afmetingen, dezelfde indeling als die van Dominique, maar bevond zich in een ander universum. Overal lagen kleden: ronde gehaakte kleedjes onder planten, onder de telefoon, ovale gehaakte kleedjes over de rugleuningen van de bank en stoelen. Handgeknoopte kleden op de vloer, voor de deur, onder de salontafel, onder de bijzet-tafels. In elke hoek van bank of stoel een rond kus-sentje van patchwork. Dit alles in bescheiden kleuren: crème, mosgroen, okergeel, roestbruin. Kleuren uit

koortsdromen. Elk kussentje lag in de rechterhoek van de stoel of bank. Niet bedoeld voor comfort. Alles was perfect onderhouden, als een kostbaar ingerichte kamer in een museum. Aan de grote muur hing een flinke reproductie van Rembrandts *Nachtwacht*. Geborduurd. Een ontelbare hoeveelheid minuscuul kleine kruissteekjes. Daarnaast een kast met boeken: het puzzelwoordenboek, een aantal omnibussen met kruiswoordpuzzels, een heel schap met vele jaargangen van het tijdschrift *Reader's Digest*, met touwtjes bijeengebonden. En verder planken met encyclopedieën en zeer kleurrijke boeken uitgegeven door Reader's Digest over elk denkbaar onderwerp: *Afrikaanse savannen*, *De werking van weer en klimaat*, *Handboek voor woningverbetering*, *Nederland vanuit de lucht*, *Griekenland en Rome*, *De kroniek van onze eeuw*, *Vissen en andere waterdieren*, *Feiten die de geschiedenis veranderden*, *U en de wet*. Een lange reeks jaaroverzichten, atlassen. Alles perfect geordend. Het leven in spreekbeurtformaat. Het zou de boekenkast kunnen zijn van een heel net, vroegwijs jongetje.

Boven op een oude, grote, hoekige televisie, met houten wanden, lag een opengeslagen televisiegids. De gids zat in een plastic hoesje, dat ooit, lang geleden, bij een abonnement geleverd moest zijn. Met een rode plastic band werd de gids opgehouden op de juiste dag. Dominique controleerde de datum van de dag

– die natuurlijk klopte – en zag dat met een liniaal programma's waren onderstreept. Hier woonde een onverstoorbare geest. Deze vrouw bestond uit geduld. Van haar kan ik nooit winnen, dacht Dominique, al wist ze niet waarin ze dan zou moeten winnen van mevrouw Jovkov. Toch was het een duidelijk gevoel: dat ze met mevrouw Jovkov de strijd niet moest aangaan. Deze vrouw had een uithoudingsvermogen dat iedereen versloeg. Het kwetsbare plastic bandje van het hoesje van de televisiegids, ze had het duidelijk gezien, was niet eens ingescheurd. Nog geen millimeter. Alsof het niet gebruikt was. Jaar in jaar uit moest mevrouw Jovkov dagelijks de pagina's tussen het bandje hebben geschoven, zonder de geringste vorm van geweld te gebruiken.

Dominique voelde de kracht uit haar lichaam wegvloeien toen ze een stap verder de kamer in zette. Pas toen ze plaatsnam op de bank zag ze de hond. Ze lag op een deken onder een van de fauteuils en ze bewoog niet. Opnieuw was daar de associatie met een museum. Een leuk detail, moest de conservator hebben gedacht, we leggen er een hond neer. Een opgezet beest, voor wie nog niet de juiste plek was gevonden en die voorlopig onder een stoel was geschoven. De hond moest diep in slaap zijn omdat ze niet eens naar haar had opgekeken. Misschien was het oude beest doof. Dominique boog zich voorover om haar kop

beter te kunnen zien en zag toen tot haar verbazing dat ze haar ogen gewoon open had, en ze strak op de gang hield gericht, waarvandaan mevrouw Jovkov zo tevoorschijn zou komen.

Mevrouw Jovkov droeg een dienblad met kopjes koffie, een suikerpot en twee plakken gemarmerde cake, ieder op een eigen schoteltje, de kamer in. Voedsel in het museum. Hoe at deze vrouw? Staand aan het aanrecht? Ook de ronde eettafel met tafelkleed in de andere hoek van de kamer had niets van een gebruiksvoorwerp. Ze ging in de fauteuil zitten waaronder de hond lag. Mevrouw Jovkov had grote handen. Het tere, gebloemde koffiekopje met het kleine oortje paste slecht bij haar grote, dikke vingers. Ze gooide twee grote scheppen suiker in het kleine kopje.

Dominique keek nu obligaant rond, alsof ze alles niet al had bestudeerd en zei: ‘Zo, u houdt van handwerken.’

‘Nou, dat kan ik niet zeggen,’ zei mevrouw Jovkov.

‘U maakt al die kleden niet zelf?’

‘Wie zou ze anders moeten maken? Ik sta d’r helemaal alleen voor.’ Dominique zuchtte onmerkbaar en nam een slok van haar koffie.

‘Ik lees veel,’ zei mevrouw Jovkov toen, ‘dat kun jij wel zien.’

Dominique knikte: ‘Veel informatieve boeken.’

‘Ja,’ zei mevrouw Jovkov, ‘het moet wel waar zijn. Geen verzonnen spul. Dat moet ik niet. Als het niet waar is ... dan hoeft ik het niet.’

Dominique wilde naar huis. Ze dronk haar koffie snel leeg en zette het kopje neer.

‘U bent psycholoog?’ vroeg mevrouw Jovkov, die wist dat Dominique op de Wiltzanghkliniek werkte. Het was de laatste keer dat ze Dominique ‘u’ zou noemen. Alsof dat ‘u’ bij het woord ‘psycholoog’ hoorde.

‘Therapeut,’ zei Dominique. Ze twijfelde even. Zei toen toch: ‘Dramatherapeut,’ en verwachtte de bekende sceptische vragen. Repeteerde de uitleg in haar hoofd. Mevrouw Jovkov vroeg niets.

Ze zei: ‘O, daar moet ik niks van hebben. Dat vind ik allemaal onzin.’ Dominique lachte verbaasd.

‘Oké, dat ... kan,’ stamelde ze.

‘Ik heb jaren op de universiteit gewerkt,’ zei mevrouw Jovkov.

‘O? Als?’

‘Receptioniste/telefoniste.’ Mevrouw Jovkov sprak het uit alsof het één woord was.

‘En als iemand een probleem had,’ zei mevrouw Jovkov, ‘dan ging-ie naar mij toe. Niet naar de mentor, niet naar de vertrouwenspersoon, niet naar het meldpunt, maar naar de receptioniste/telefoniste.’

Gewoon, koffiezetten en luisteren. Verder niks geen poespas.’

‘Ja,’ zei Dominique cynisch, ‘dat ik daar nou nooit aan gedacht heb, gewoon luisteren.’ Meteen had ze spijt van haar cynisme, want ze vreesde dat mevrouw Jovkov haar woorden nu zou nuanceren, zodat er als nog een vruchteloos gesprek zou moeten plaatsvinden. Maar mevrouw Jovkov leek niets in die zin van plan. Ze knikte tevreden.

‘Uw naam,’ zei Dominique, ‘u hebt een bijzondere naam.’

‘Naam van mijn man,’ zei mevrouw Jovkov.

‘Uw man?’ vroeg Dominique. Ze ging ervan uit dat mevrouw Jovkov weduwe was en haar dat nu zou toevertrouwen. Ze verwachtte jaartallen en ziektegeschiedenissen, maar mevrouw Jovkov zweeg.

Even keek mevrouw Jovkov bedachtzaam naar haar koffie, keek toen weer op en zei: ‘Ik kom uit Zaanstad.’

‘Zaanstad?’ herhaalde Dominique en ze probeerde niet te lachen. Mevrouw Jovkov kwam uit Zaanstad. Mevrouw Jovkov had geen Oost-Europese voorouders, mevrouw Jovkov kwam uit Zaanstad. Weer keek mevrouw Jovkov naar haar koffie en vertelde niets over haar man.

‘En de hond,’ vroeg Dominique nu, ‘hoe heet de hond?’ Mevrouw Jovkov keek onmiddellijk weer op.

De alerte blik in haar ogen was terug.

‘Zit ze te stinken?’ vroeg ze.

‘Nee, ik vroeg hoe ze heet.’

‘Smerig beest is het.’ De buurvrouw schopte met haar hak in de buik van de hond.

‘Hup, naar de keuken, jij.’ De hond maakte heel even een zacht geluid, een routineus, kort gejangk en sjokte toen vermoeid naar de keuken.

‘Van mij hoeft ze niet weg’, zei Dominique.

‘Ik hou meer van katten’, zei mevrouw Jovkov.

‘Waarom hebt u dan een hond?’

‘Heb jij last van haar?’

Bang dat de hond weer werd gestraft, zei Dominique: ‘Ik vind het een erg lieve hond.’

‘Ze doet niets, hoor.’

‘U wilde me ... iets vertellen.’

‘Ik ga een kaart kopen voor mijn dochter. Die is bijna jarig.’

‘U hebt kinderen?’

‘Dat zeg ik toch,’ zei mevrouw Jovkov, ‘ik heb een dochter.’

‘Ja ...’ zei Dominique, ‘dat zei u, ja.’

‘Ik zeg: Mijn dochter is jarig. Volgende week.’

‘Ja’, zei Dominique, die niet meer begreep wat er van haar verwacht werd. ‘Leuk.’ Stamelde ze.

‘Ik kan er moeilijk heen.’

‘O?’

‘Woont in Amerika. Wat denk jij, moet ik haar bellen?’ Ze wachtte.

‘In plaats van een kaart?’ vroeg Dominique.

‘Moet ik haar bellen?’

‘... het lijkt me ... vriendelijker, ja, om je dochter te bellen’, zei Dominique. Mevrouw Jovkov was even stil en leek het zich voor te stellen.

Toen zei ze: ‘Het is toch nooit goed. Ik stuur een kaart. Ik bel niet. Ik stuur een kaart.’

‘Waarom vraagt u het me dan?’ vroeg Dominique.

‘Hoe vind jij de cake?’ Dominique begon zich te ergeren. Niet aan mevrouw Jovkov, van wie ze weinig hoopvolle verwachtingen had en die haar routineus negeerde wanneer het haar zo uitkwam, maar aan zichzelf. Als ze nog een keer die welopgevoede klank in haar stem hoorde, de plichtmatige antwoorden, dan wist ze dat ze de hele avond last zou blijven houden van de zelfwalging die hier al langzaam begon te groeien. Wat je al niet moest doen om één eenzame avond veilig te stellen.

‘Ik vind het ... smerige cake’, zei Dominique en met dat antwoord ontstond er een nieuwe onbekende ruimte, waarin nog veel meer mogelijk leek. Mevrouw Jovkov keek niet op van het antwoord, ze kauwde onverstoord op haar cake, slikte en toen haar mond leeg was, zei ze: ‘Die buurtwinkel hier, dat is niks.’

Dominique liet de cake uit haar hand glijden. Nu ging er een kleine siddering door het grote lijf van mevrouw Jovkov.

‘Pasja!’ riep ze en Pasja kwam rennend – voor zover de korte dikke pootjes konden versnellen – de kamer binnen. Voor Dominique de cake had kunnen oprapen, at Pasja hem van de grond.

‘Je moet die hond niet schoppen,’ zei Dominique, plotseling mevrouw Jovkov tutoyierend, ‘daar worden ze vals van.’ Mevrouw Jovkov keek haar aan en eindelijk gloorde er iets van verrassing in haar ogen.

‘Ik heb die hond niet geschopt.’

‘Je hebt die hond wel geschopt.’

‘Er is niks zieligs aan die hond.’

‘Je moet haar gewoon niet schoppen.’ Dominique was rechterop gaan zitten en hoorde tot haar eigen verbazing hoe zij en mevrouw Jovkov in een wellenietes-gesprek terechtkwamen, als een echtpaar dat al een eeuwigheid bij elkaar was. Het gaf een groot gevoel van gemak, en midden in dat gemak stond Dominique op.

‘Ik ga vroeg naar bed vanavond. Ik ben erg moe.’ Ze klonk als mevrouw Jovkovs echtgenoot die alvast naar bed vertrok.

‘Ik heb aan vijf uur slaap genoeg,’ zei mevrouw Jovkov, ‘mijn hele leven al.’

‘We zijn niet allemaal zo onvermoeibaar,’ zei Do-

minique en ze vertrok, zonder glimlachen, en zonder gedachten liep ze de trap op naar haar woning. Terwijl ze omhoogliep, hoorde ze de deur van mevrouw Jovkovs huis niet sluiten. Mevrouw Jovkov moest daar staan wachten, net zo lang tot Dominique haar deur achter zich dichtsloeg.

Pas toen ze binnen was, de deur had afgesloten en haar eigen woning, spullen, kleren, muren zag, realiseerde ze zich hoe vreemd en vertrouwd tegelijkertijd het gesprek met mevrouw Jovkov was geweest.

‘Ik ben getrouwd met mevrouw Jovkov’, zei ze. ‘Mijn god, ik ben getrouwd met mevrouw Jovkov.’ Pas in haar eigen woning kreeg ze het benauwd. Gewoon een late reactie, zei ze tegen zichzelf, een vertraagd gevoel. Nu is het goed.

Vlak voor de schemering sloot ze haar gordijnen zodat niemand zou zien dat ze er was. Ze deed haar schoenen uit zodat niemand zou horen dat ze er was. Zo had je mooi van niemand last. Als je maar stil was.

Die avond trok Dominique zich terug op haar slaapkamer, alsof het huis te groot was, en niet van haar. Alsof haar enige domein een meisjesslaapkamer was, in haar ouderlijk huis, en er zich onder haar een huiskamer bevond, waar ze vandaan was gevluht.

Daar pakte Dominique de laatste doos uit die

sinds de verhuizing nog onaangeroerd was gebleven. Een doos uit haar ouderlijk huis. Een deel van de spullen die ze had willen bewaren uit haar ouderlijk huis stond opgeslagen op de grote boerderij van haar moeders broer. De dozen met kleinere spullen waren met Dominique meegegaan. Ze hadden een muur in de slaapkamer gevormd, en elke week had ze wel een doos uitgepakt, en zo had het grootste deel met vooral praktische spullen al een plaats in het huishouden gevonden: servies, bestek, handdoeken, boeken. Deze laatste doos was gevuld met fotoalbums, een kleine, draagbare pick-up en grammofonplaten van haar vader. Haar moeder had alleen klassieke muziek gedraaid, waar haar vader niet van hield. Dit was muziek van voor vaders sterven.

De fotoalbums liet Dominique in de doos zitten en ze haalde de oude platen eruit. Folk uit de jaren zeventig, maar ook country en bluegrass. Ze kon zich weinig herinneren van deze muziek die haar vader toch gedraaid moest hebben. Ze herinnerde zich vooral dat hij ze mijn 'platen uit Amerika' noemde. Een deel ervan had hij aangeschaft nadat hij voor zijn werk naar Boston was geweest. Als er eens iets opgeruimd werd op zolder werd er gemaand voorzichtig te zijn met zijn 'platen uit Amerika'. Platen die Dominique ooit weleens zou gaan beluisteren, ooit. The Stanley Brothers, Ralph Stanley and The Clinch Mountain Boys,

Nitty Gritty Dirt Band, Gram Parsons. Op een van de platen stonden vijf mannen met grote witte cowboyhoeden, Bill Monroe and his Bluegrass Boys.

Dominique pakte de kleine pick-up uit de doos en sloot hem aan, in eerste instantie vooral om te controleren of het apparaat het nog deed. De oranje deksel functioneerde tegelijkertijd als geluidsbox. Voorzichtig legde ze de plaat van Bill Monroe erop en schoof de grote plastic volumeknoppen naar beneden. Eerst hoorde ze het veelbelovende kraken door de box. Toen klonk er helder en zuiver als het geluid van glas, het getokkel op een enkele mandoline en daarna, zacht, als uit de verte, zo laag stond het volume, de hoge en al niet meer zo jonge tenor van Bill Monroe. Dominique luisterde al snel ademloos toe. De man zong koud en rechtdoor, ook toen de viool inviel, en later de banjo die door bezeten vingers werd bespeeld. Dominique negeerde de instrumenten en probeerde alleen maar die hoge koude stem te volgen, die vooral zijn best leek te doen om rechtdoor te zingen terwijl de instrumenten hem af probeerden te leiden, hem lastigvielen, opjoegen. De onverschrokken stem zong van stervende geliefden, van zondaars en hun angst voor de dood, van racepaarden die zich doodliepen, van zijn huis dat op hem wachtte; een huis niet gemaakt door mensenhanden, over het glorieuze land waar hij met de engelen zou zingen, maar eerst zou hij

nog lange reizen maken over eenzame wegen. En dat alles zong hij zomaar. Alsof het hem niet diep raakte en alsof het hier geen grootse zaken betrof. Dit was geen opera, geen drama. Het bracht hem niet van zijn stuk. Hij zong het zoals het nu eenmaal was. Maar de mandoline die Bill Monroe zelf bespeelde en die meedeed met de viool, de banjo, de gitaar en de bas werd uitzinnig. Uit die mandoline klonken alle angsten die hij uit zijn stem had weten weg te houden. Misschien liet zijn stem alles koud, zijn vingers wisten wel beter. Als de vingers van Dominiques moeder, die nooit stil waren geweest zolang ze zich kon herinneren.

Sommige nummers waren alleen instrumentaal. Zonder de hoge stem die haar door de muziek leidde, moest ze wel naar de waanzinnige snaren luisteren. Het maakte haar wakker, al die snelle noten, die ieder voor zich afzonderlijk bleven bestaan; niets vloeide in elkaar over, alles volgde elkaar gewoon heel snel op. Zelfs de viool vloeide niet. Dominique begon haar vingers te bewegen op de snelheid van de noten. Alsof ze een denkbeeldige mandoline bespeelde. Als ik dat zou kunnen, dacht ze. Als ik zo de mandoline zou kunnen spelen, als ik ... En daar gingen haar vingers, daar ging haar duim. Haar hakken gingen op en neer en op en neer. Heel zacht. Ze tilde haar hielen op, duwde ze met kracht naar beneden en hield ze in, net boven de vloer. Ze stampte zonder met haar voet

de vloer te raken; het kostte enorme spierinspanning. Ze stampte zonder geluid en bespeelde de imaginaire snaren. Heel voorzichtig werd er groots gedanst die avond. Heel zacht speelde ze als een bezetene op haar mandoline.